

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ

SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ

OSMANLI TOPLUM YAPISI

Hafta 10
(09.12.2020)

Dr. Öğr. Üyesi İlyas SUCU

ilyas.sucu@omu.edu.tr

2020

SAMSUN

Osmanlı toplum yapısı ve sosyal tarihi

- **Hatırlatma:** Türkiye’de Sosyoloji I ve II

- **Osmanlı’ya sosyolojik bakışın ilk dönemi**

- Ziya Gökalp (toplumsal evrimde Osmanlı’nın yeri)
- Mehmet Ali Şevki (Osmanlı tarihinin sosyal bilimle izahı)

- **Osmanlı toplum yapısı ilgisi genişliyor**

“1930’lara kadar Cumhuriyet ideolojisi bakımından pek dikkate alınmayan Osmanlı toplumsal ve iktisadî tarihi, bu tarihlerden itibaren, özellikle dünya ekonomik bunalımının ardından, **ekonomik alandaki geri kalmışlığın anlaşılması ve değişimin dinamiklerinin araştırılması** bakımından sosyal bilimcilerin ilgi alanına girmiştir; zira Cumhuriyet Türkiye’sinin sorunlarının kökeni olarak Osmanlı toplumsal yapısı görülmekteydi. Bu bakış açısı, günümüze kadar bütün Marksçı tahlillere de sinmiştir.”

- **Kadrocular ve İsmail Hüsrev Tökin**

- **Ömer Lütfi Barkan etkisi**

“Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın ardından “sosyalistleşen” Balkan ve Doğu Avrupa Osmanlı historiyoğrafisinde Stalinci tarih görüşü doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğu geçmişlerini “feodal” olarak nitelendirme eğilimi ve ulusal tarih yazıcılıklarına sinen milliyetçi temanın Osmanlı’yı sömürgeci-feodal bir dış güç olarak değerlendirmesi karşısında, Türkiye’deki eğilim Osmanlı’nın “Avrupa gibi” feodal ve zorba bir egemenlik anlayışına ve uygulamasına sahip olmadığını, aksine “hoşgörü”ye dayanan bir egemenlik anlayışıyla fethettiği Balkan ve Doğu Avrupa ülkelerinde mevcut “feodalite”yi tasfiye ettiğini öne süren bir tavrı benimsemiştir.”

- **Ayrım netleşiyor:**

“Böylelikle 1930’lardan itibaren Türk düşüncesinin Osmanlı toplumsal yapısına bakışında iki ana eksen oluşmaya başlamıştır. Birincisi Tökin’in eleştirdiği ve akademik tarihçiliğin genel olarak deruhte ettiği ve yukarıda Gökalp’tan mülhem olarak ana çizgilerini verdiğimiz “**özgücü**” tavrı, ikincisi ise Marksçı kavramlardan etkilenen ya da bizzat Marksçı bir bakış açısını benimseyen “**feodalci**” eksen.”

- **Niyazi Berkes ve Mümtaz Turhan:** Osmanlı/Türk modernleşmesi eksenindeki Osmanlı toplum yapısı anlayışları

- **Sabri Ülgener ve Şerif Mardin:** Weberci yaklaşımın izleri

- **Marksçı Kuramın İzdüşümleri:**

“Ana akımın (Weber’in Doğu toplumlarına bakışını belirleyen patrimonyalizm yaklaşımı) yanına, özellikle 1960’lardan itibaren Marksçı bakış açısının etkisiyle, farklı sınıf analizlerinin merkezinde yer aldığı başka Osmanlı çözümlenmeleri de eklenmiştir. Bunlar kabaca Doğan Avcıoğlu’nun öne çıkardığı **Prekapitalizm görüşü**, Sencer Divitçioğlu, A. Savaş Akat, Seyfettin Gürsel ve Çağlar Keyder gibi isimlerin aklına yatan **Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) görüşü**, Kemal Tahir’den başlayarak Mehmet Ali Aybar’da, Hikmet

Kıvılcımlı'da ve Mehmet Ali Kılıçbay'da gördüğümüz **özgücü Osmanlı Tipi Üretim Tarzı görüşleridir.**"

▪ **Ortaklıkları:**

"Hepsinin ortak noktası doğal bir evrim çizgisi olarak görülen insanlık tarihinde Batı'nın ulaştığı noktaya Osmanlı-Türk toplumunun neden varamadığı ve oraya nasıl varacağı meselesidir. Bu bakımdan hiç birisi Kemalizmin yola çıktığı noktadan pek de uzak değildir. Kemalizm bunu bir Batıcı devrimler manzumesi halinde toplumu dönüştürme projesi olarak vazederken ve Osmanlı geleneğinin reddine dayanırken, Weberci yaklaşımı benimseyenler bunu devlete ve siyasete yön veren siyasal kültürün dönüşümü ve sivil toplumun varlığı/yokluğu meselesi, Marksçılar ise bir sınıf ve devrimci dinamiklerin varlığı/yokluğu meselesi olarak görmekteydi."

- Feodal
- ATÜT
- Prekapitalist
- Özgücü
- Dünya sistemi

Kaynaklar

Aydın, Suavi (2008). Osmanlı Sosyal Tarihi Çalışmalarının Sosyolojik Eleştirisi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(11), 93-122.

Çakır, Coşkun (1999). Osmanlı Ekonomik ve Toplumsal Tarihi ile İlgili Tezler Bibliyografyası (1933-1999). *Divan İlmi Araştırmalar*, 2(7).

Divitçioğlu, Sencer (2015). *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumunu*. İstanbul: Alfa.

Sencer, Muzaffer (1999). *Osmanlı Toplum Yapısı*. İstanbul: Sarmal.

Sucu, İlyas (2017). *Osmanlı Toplum Yapısı Ders Notları*.

Doküman Geçmişi

Tarih	Açıklama
09.12.2020	Belge ilk kez yayımlandı.